

Szymon Juszcak

Lubień

<https://orcid.org/0009-0006-5870-9241>

INTERESY MYŚLENICKIE FRANCISZKI KRASIŃSKIEJ

STRESZCZENIE

W artykule omówiono nieopracowaną dotąd historię zakupu części królewskich przez Franciszkę Kasińską. Transakcja miała miejsce 15 stycznia 1777 roku i dotyczyła kasztelanii krakowskiej, fragmentu starostwa lanckorońskiego oraz wsi Iwkowa. Zebrane źródła pozwalają prześledzić proces rozpadu i sprzedaży królewskich po I rozbiórze Polski. Artykuł dostarcza również wielu informacji o sytuacji ekonomicznej i społecznej regionu, m.in. o konfliktach chłopów z posesorami dotyczących praw do użytkowania ziemi.

SŁOWA KLUCZOWE: DOBRA KAMERALNE, KASZTELANIA KRAKOWSKA, FRANCISZKA KRASIŃSKA, KRÓLEWSZCZYZNY, KRZCZONÓW, KRZECZÓW, LANCKORONA, LUBIEŃ, MYŚLENICE, PCIM, STRÓŻA, TENCZYN

FRANCISZKA KRASIŃSKA'S ESTATE PURCHASES IN THE MYŚLENICE DISTRICT

SUMMARY

The author of the article explores the previously unexamined history of Franciszka Kasińska's acquisition of part of the royal lands. The transaction took place on January 15, 1777, and involved the Krakow castellan, a part of the Lanckorona starosty, and the village of Iwkowa. The collected sources allow tracing the disintegration and sale of royal estates after the First Partition of Poland. The article also provides a great deal of information about the economic and social situation in the region, including conflicts between peasants and estate owners over land use rights.

KEY WORDS: KRAKOW CASTELLANY, FRANCISZKA KRASIŃSKA, KRZCZONÓW, KRZECZÓW, LANCKORONA, LUBIEŃ, MYŚLENICE, PCIM, ROYAL ESTATE, ROYAL LAND, STRÓŻA, TENCZYN

WSTĘP

Artykuł koncentruje się wokół sprawy zakupu kasztelanii krakowskiej, części starostwa lanckorońskiego oraz wsi Iwkowa przez Franciszkę Krasieńską 15 stycznia 1777 roku.

Temat ten dotąd nie został szerzej opracowany zarówno w literaturze poświęconej historii regionu, jak i traktującej szerzej o królewskich. Wśród nielicznych opracowań poświęconych losom królewskich po rozbiorach, na szczególną uwagę zasługują bardzo przydatne prace Eligiego Piotrowskiego i Kornela Czemeryńskiego¹. Podobnie w opracowaniach regionalnych, na przykład w monografii powiatu myślenickiego² wspomniano tylko krótko o samym fakcie sprzedaży w 1777 roku. W materiale źródłowym pojawia się konsekwentnie data 15 stycznia, zarówno w oryginalnym kontrakcie zakupu, jak i jego odpisie z 8 lipca 1845 roku. Czemeryński podaje datę 16 stycznia, natomiast Kutrzeba 15 stycznia³.

Podstawą źródłową do badań stały się materiały zgromadzone w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym Ukrainy we Lwowie (CDIAL) oraz w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu (ZNiO). W archiwum lwowskim skorzystano z sześciu jednostek z fondu 453⁴. Z Ossolineum wykorzystano dwie jednostki⁵.

¹ Summarjusz Królewskich w całej Koronie Polskiej z wyrażeniem posesorów i siła która płaci rocznej kwarty. Spisany roku 1770, Żytomierz 1862; K. Czemeryński, *O dobrach koronnych byłej Rzeczypospolitej Polskiej*, Lwów 1870; I. Szczerbowski, *Ukrajowienie lasów państwowych*, „Sylwan” R. 26: 1908, s. 94–100.

² M. Wróblewska, *Myślenice pod zaborem austriackim (1772–1918)* [w:] *Myślenice. Monografia miasta*, red. T. Gąsowski, Myślenice–Kraków 2012, s. 317–318.

³ CDIAL, f. 453, op. I, spr. 492, Sprawa przejęcia majątków lanckorońskiego i myślenickiego w województwie krakowskim, k. 7–12; K. Czemeryński, dz. cyt., s. 117; J.W. Kutrzeba, *Myślenice. Notatki do historii miasta Myślenic*, Kraków, nakł. Gminy Miasta Myślenice, G. Gebethner, 1900, s. 94.

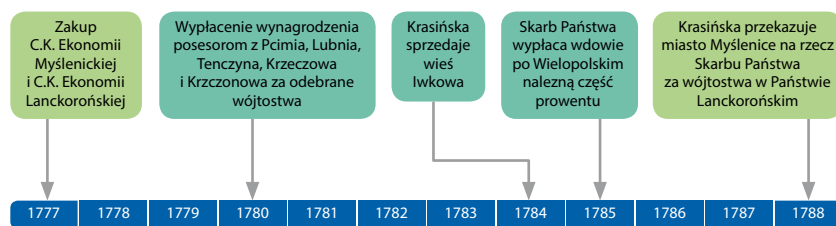
⁴ CDIAL f. 453, op. I, spr. 487–492, Sprawa przejęcia...

⁵ Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, Dział Rękopisów (dalej ZNiO), sygn. 11700/III, Archiwum Wodzickich z Kościelnik. Papiery Franciszki Krasieńskiej i innych osób z l. 1776–1836, dotyczące spraw majątkowych, gospodarczych i administracyjnych dóbr Myślenice i Lanckorona, rkps.; tamże, sygn. 13010/III, Inventarium Dominy Myslenicencis (1777), rkps. Inwentarz ten jest bardzo wartościowy dla historii poszczególnych wsi, ponieważ zawiera zestawienie gospodarzy z podaną dla każdego z osobna liczbą zwierząt gospodarskich (konie, woły, krowy, cielęta, kozy i świnie), liczbą członków rodziny z podziałem na płeć, oraz warunków mieszkalnych, określonych przez fakt posiadania własnego domostwa. Zapisywano, czy dany gospodarz w swoim domostwie posiadał własną izbę, czyli ogrzewane pomieszczenie (hypocaustum), oraz komorę (camera). W przypadku wsi Lubień, niezwykle cenną informacją jest dokładne wyliczenie gospodarzy na rolach. Dzięki temu wiadomo, że na rolach: Skokówka, Młynarzędziówka i Witkówka w 1777 r. faktycznie gospodarzyli jeszcze ludzie o nazwiskach analogicznych do nazw ról (w sumie na tych trzech rolach ich rodziny liczyły co najmniej 47 osób). W metryce józefińskiej z 1786 r. nie ma już gospodarzy o nazwiskach Skok, Młynarzec i Witek.

Zebrane źródła są niezwykle interesujące z punktu widzenia badań nad historią królewszczyzn przejętych przez państwa zaborcze. Można prześledzić proces rozkładu dawnych królewszczyzn na przykładzie starostwa lanckorońskiego, którego tylko część Austria sprzedała Krasińskiej, i kasztelanii krakowskiej, z której sprzedano Iwkową w 1784 roku, a Łągiwniki w 1850 roku⁶. W sprawie zakupu C.K. Ekonomii Myślenickiej brał udział Antoni Lubomirski i jego żona Zofia z Krasińskich, na co wskazuje „Summariusz papierów”⁷, gdzie wyróżnione zostały raporty sporządzone przez Lubomirskiego, niestety nie ma ich w jednostce archiwalnej. Z zebranego materiału można łatwo prześledzić szabrowniczy sposób, w jaki administracja Austrii traktowała przejęte królewszczyzny. Utrudnieniem dla zaborcy była szlachta, która otrzymała ziemie w dzierżawę dożywotnio od króla Polski i władze austriackie zmuszone były albo wypłacić dzierżawcom stosowne rekompensaty, albo czekać, aż prawa do ziemi wygasną wraz ze śmiercią posesorów.

Archiwa dostarczają również ciekawych informacji na temat regionu i konkretnych miejscowości, przykładowo summariusz intryty rocznej dla wsi Iwkowa z 1784 roku jest ważny, ponieważ w lustracji z 1766 roku nie wymieniono tej miejscowości⁸. Źródła często odnoszą się do konfliktów chłopów z posesorami o prawa do użytkowania ziemi, można na ich podstawie dowiedzieć się o konkretnych sprawach z danych miejscowości.

W dostępnych inwentarzach dokumentacja opisana jest bardzo ogólnikowo, a zważywszy na fakt, że sześć jednostek z archiwum we Lwowie liczy blisko sześćset stron, należy je opisać. Poszczególne materiały z lwowskiego archiwum zawierają informacje o: sprawie wykupu wójtostw we wsiach Krzczonów, Krzczów, Lubień, Pcim i Tenczyn przez Skarb Państwa

Wydarzenia, wokół których koncentruje się artykuł. Źródło: opracowanie własne

⁶ K. Czemeryński, dz. cyt., s. 117.

⁷ ZNiO, sygn. 11700/III..., s. 9.

⁸ Nie udało się jej odnaleźć. Lustracja jest również dostępna w formie zdigitalizowanej na stronie AGAD pod adresem: http://agadd.home.net.pl/metrykalia/4/7/sygn.%2025/pages/1_4_0_7_25_0066.htm (dostęp 5.05.2025).

(f. 146, op. I, spr. 487); wypłaceniu należnego dochodu wdowie po staroście Wielkopolskim (f. 146, op. I, spr. 488); sprzedaży dóbr myślenickich i lancokorońskich w 1777 roku, oraz zamiany wójtostw państwa lancokorońskiego za miasto Myślenice (f. 146, op. I, spr. 489). Sprawa 492 zawiera mapę z granicami Myślenic z 1788 roku, oraz egzemplarz oryginału i odpisu kontraktu zakupu z 15 stycznia 1777 roku (f. 146, op. I, spr. 490–492).

KRÓLEWSZCZYZNY W PIERWSZYCH LATACH PO ROZBIORZE

Austria stanęła przed problemem rozwiązania kwestii królewszczyn i usunięcia z niej dotychczasowych posesorów. W artykule 1. i 4. traktatu rozbiorowego z 18 września 1772 roku, Polska cedowała część swojego terytorium z tytułu roszczeń Korony węgierskiej i czeskiej. Galicyjskie dobra królewskie, bez rozróżnienia, czy były to dobra stołowe, czy też krzesłowe, zostały uznane za domenę królewską⁹. W patencie z 28 stycznia 1773 roku stwierdzono, że Maria Teresa może natychmiastowo przejąć tę ziemię od dotychczasowych zarządców, którzy przecież swoje posady otrzymali od królów polskich¹⁰.

Królewszczyny odebrane Polsce przez Austrię miały zupełnie inny charakter od dóbr kameralnych należących do Czech lub Węgier, gdzie suweren mógł z nimi robić co zechce. W Polsce król musiał dawać w dzierżawę tzw. *panis bene meritorum* (chleb dobrze zasłużonych) tylko szlachcie, która płaciła Koronie zaledwie ¼ dochodu. Królewszczyny i ich dochody nigdy nie należały wyłącznie do króla jako własność, ale do Korony¹¹ i były przeznaczone na podwójny cel, a mianowicie na utrzymanie dworu i na wynagrodzenie zasłużonych szlachciców. Z tego powodu królewszczyny można podzielić na należące do dóbr stołowych i dóbr krzesłowych. Dobra stołowe miały służyć na pokrycie potrzeb dworu, do nich należały na przykład wielkorządy krakowskie. Dobra krzesłowe – nazwa pochodzi od osób, które zasiadały w senacie, czyli zajmowały krzesła senatorskie. Do takich dóbr należała również kasztelania krakowska. Ponadto do dóbr krzesłowych należy wliczyć starostwa grodowe i niegrodowe (tenuty) oraz wójtostwa. Dobra te funkcjonowały również pod nazwą, jak wcześniej napisano, *panis bene meritorum*.

Austriacy, anektując tereny Rzeczypospolitej, rozpoczęli organizowanie własnej administracji. W rozporządzeniu z 16 października 1772 roku nakazano w ciągu czterech tygodni każdemu urzędnikowi opisać istotę swojego

⁹ *Edicta et mandata universalis Regnis Galicie et Lodomeriae 1773*, Leopoli 1773, s. 36.

¹⁰ Tamże, s. 36–38.

¹¹ J. Szczerbowski powołując się na Memoriał Maurycego Kraińskiego pisze, że królewszczyny nie były posiadłością królewską lub państwową w potocznym znaczeniu tego słowa, tylko „dobrem dla ziemian krajowi zasłużonych” zob. I. Szczerbowski, dz. cyt., s. 96.

stanowiska, posesorom, dzierżawcom i starostom przedstawić prawa do zajmowanych przez nich majątności, opisać posiadane przywileje, dokładnie podać swoje dochody oraz powinności w inwentarzu sporządzonym w języku łacińskim lub niemieckim. Ponadto w królewskich zakazano „bez wyraźnego pozwolenia naszego” wyrębu drzew i ich sprzedaży¹². Najwyraźniej polecenie nie zostało wykonane w sposób zadawalający, ponieważ 22 grudnia 1772 roku nakazano ponowne sporządzenie inwentarzy wszystkich dóbr, w tym królewskich¹³. Termin oddania inwentarzy ustalono na 15 maja 1773 roku¹⁴.

W rozporządzeniu o królewskich z 28 stycznia 1773 roku stwierdzono, że królewskie w Polsce na początku były dziedzictwem królów polskich, a dochody z nich trafiały do skarbcza królewskiego. Z czasem przekazywano je w dożywocie zasłużonym osobom, a tylko czwarta część generowanych przez nie dochodów wypłacana była dla Rzeczypospolitej. Władze austriackie podkreśliły w ten sposób pełnię swoich praw do zarządzania przejętymi królewskimi¹⁵.

Władze austriackie uznały wszystkie dawne królewskie za dziedziczną własność Marii Teresy. Na podstawie tego wyводу w akcie prawnym zaznaczono, że cesarzowa mogłaby w każdej chwili odebrać od posesorów swoją własność, ale jedynie nakazuje im płacić podatek od dochodu z dzierżawionych królewskich terminowo na marcową i wrześniową ratę oraz prowadzić stosowne księgi i rejestra dla zajmowanych majątności.

Ponadto powtórzono zakaz wyrębu drzewa, postanowiono znieść wszystkie dotychczasowe przywileje na jego wycinkę i sprzedaż. Wysokość podatku została dokładniej objaśniona wyrokiem z 23 marca 1773 roku. Podatek na ratę marcową (płatną w 1773 roku) płacony miał być od połowy dochodów, oraz tak samo na ratę wrześniową (płatną w 1773 roku). W trzecim punkcie aktu określono wysokość podatków. Dla posesorów mających łączny przychód z królewskich poniżej 1000 złp¹⁶, nakazano płacić czwartą jego część jako podatek, czyli tak jak to miało miejsce przed rozbiorami. Dla posesorów mających prowent co najmniej 1000 złp, ale mniej niż 2000 złp, nałożono podatek w wysokości trzeciej części. Posesorzy mający ponad 2000 złp prowentu płacili połowę, czyli *dymidię*¹⁷.

¹² *Edicta et Mandata...*, s. 6, 7.

¹³ Tamże, s. 24, 25.

¹⁴ Tamże, s. 59, 60.

¹⁵ Tamże, s. 36.

¹⁶ 1 złp = 36 tyńfów.

1 złp = 30 groszy.

4 złp = 1 złoty reński.

¹⁷ *Edicta et Mandata...*, s. 52, 53.

Podział królewszczyzn przed rozbiorami.

Źródło: opracowanie własne.

Kasztelania krakowska w przededniu rozbiorów należała do Jana Klemensa Branickiego, który zmarł w 1771 roku. Na podstawie kontraktu dzierżawy, kasztelanią zarządzał burgrabia myślenicki Stanisław Goczałkowski, a więc administrował kasztelanią przed i po śmierci hetmana, a także po przejęciu uposażenia przez Austrię i przemianowaniu na C.K. Ekonomię Myślenicką¹⁸. Kasztelania krakowska składała się z miasta Myślenice oraz wsi, z których Borzęta, Bysinę, Dolną Wieś, Górną Wieś, Polankę nazywano wsiami dolnymi. Miejscowości Krzczonów, Krzczów, Lubień, Pcim, Stróża i Tenczyn określano jako wsie górne.

Oprócz tego do kasztelanii należały jeszcze dwie wsie położone w znacznej odległości, tj. Łagiewniki i Pierzchowice.

WYKUPIENIE WÓJTOSTW W STRÓŻY, PCIMIU, LUBNIU, TENCZYNIE, KRZCZONOWIE I KRZCZOWIE

Zakup C.K. Ekonomii Myślenickiej i C.K. Ekonomii Lanckorońskiej przez Franciszkę Krasińską dotyczył również przejęcia przez księżną wójtostw w Stróży, Pcimiu, Lubniu, Tenczyń, Krzczonowie i Krzczowie. Problemem był fakt, że wójtostwa były zajmowane przez dożywotników, którzy otrzymali je legalnie od królów Polski w dzierżawę. Z dostępnych źródeł wiadomo, że jeszcze przed sprzedażą administracja austriacka rozpoczęła starania o odkupienie tych wójtostw.

Tabela 1. przedstawia, jak wyglądała zmiana w wysokości podatków, które dzierżawcy wójtostw musieli rocznie przekazywać na rzecz państwa. Przed rozbiorami do skarbu Rzeczypospolitej wpłacali w przybliżeniu 2200 złp tytułem kwarty z sześciu wsi, natomiast do kasy kraju zaborcy uiszczali 3821 złp, czyli prawie 73% więcej. Z wartości przedstawionych w tabeli wynika, że wysokość dochodu z 1776 roku obliczona została na podstawie lustracji z 1765 roku. Zamiast kwarty, na rzecz Austrii z wójtostw w dwóch wsiach jako podatek pobierano połowę dochodu (*dymidya*), z jednego wójtostwa

¹⁸ K. Syta, *O dolach i niedolach Stanisława Goczałkowskiego. Oficjalisty i klienta hetmana Jana Klemensa Branickiego w latach 1760–1766*, „Miscellanea Historico-Archivistica”, T. 23: 2016, s. 225, 226.

Tabela 1. Dochody z wójtostwa wsi górnych

Nazwa wójtostwa	Właściciel	Data uzyskania przywileju na wójtostwo	Restat na roczny prowent zadeklarowany w lustracji z 1765 roku (kwota po uwzględnieniu kosztów, ale bez kwarty)	Kwarta płacona od prowentu dla Rzeczypospolitej (w zaokrągleniu)	Podatek płacony dla Austrii w miejsce dawnej kwarty (w zaokrągleniu)	Uwagi
Stróża	Klemens Brzeziński	B/d	1074 złp 20 gr	268 złp 20 gr	(Trzecia część) 358 złp	Wg lustracji z 1765 roku właścicielami byli Jan i Joanna Maniewska. Przywilej użyty skali 14 września 1752 roku.
Pcim	Jan i Brygida Złoczy	20 listopada 1748	4082 złp 12 gr	1020 złp 18 gr	(Połowa) 2041 złp	
Lubień	Bernard Howel	26 października 1735	2044 złp 21 gr	511 złp 5 gr	(Połowa) 1022 złp	
Tenczyn		26 października 1735	180 złp 16 gr	45 złp 4 gr	(Kwarta) 45 złp	
Krzeczów	Sebastian Chęciński	16 lipca 1765	747 złp 16 gr	186 złp 26 gr	(Kwarta) 186 złp	
Krzczonów	Józef Rzepecki	29 listopada 1762	676 złp 22 gr	169 złp 5 gr	(Kwarta) 169 złp	
SUMA				2200 złp	3821 złp	

Źródło: CDIAL, f. 453, op. I, spr. 487, Sprawa przejęcia majątków lanckorońskiego i myślenickiego w województwie krakowskim, k. 19; Lustracja województwa krakowskiego 1765, Cz. 1, Powiaty sądecki, szczyrzycki, biecki, czchowski oraz księstwa zatorskie i oświęcimskie, wyd. A. Falińska-Gradowska, Kraków 1973, s. 75–93.

trzecią część dochodu (*tercyja*). Z trzech wójtostw dzierżawcy płacili kwartę. Podwyższone podatki płacono zgodnie z wyrokiem z 23 marca 1773 roku, o którym już była mowa. Wszyscy posesorzy dóbr kameralnych oprócz tego podatku płacili również podatek dominikalny w wysokości 12% od dochodu brutto, czyli od prowentu¹⁹.

Przejęcie wójtostw przez władze austriackie nastąpiło w 1776 roku. Z dokumentów wynika, że wójtostwa zostały wykupione od dożywotników przez Skarb Państwa na podstawie kwot, jakie posiadacze zainwestowali w utrzymanie i rozbudowę swoich wójtostw. W celu dokładnego obliczenia kwot za wójtostwa oraz zapoznania się z nimi specjalna komisja odniosła się do uwag posiadaczy w protokole z 16 listopada 1776 roku. Dokument podpisali dyrektorzy C.K. Ekonomii w Nowym Targu, Stachel²⁰ i C.K. Ekonomii Myślenickiej, Kaschnitz von Weinberg²¹.

W piśmie czytamy, że posesorzy skarżyli się na niskie dochody z wójtostw w związku z nałożeniem nowych podatków, wysokość dochodów niepozwalającą na naprawę zniszczonych budynków ani na utrzymanie rodzin. Swoje skargi przedstawili wszyscy z wyjątkiem posesora wójtostwa w Stróży, Klemensa Brzezińskiego, który, jak podkreślono w dokumencie, przebywał na służbie u króla Polski poza kordonem i nie pobierał dochodów z posiadanej wójtostwa²². Skargi Bernarda Howela i Józefa Rzepeckiego zostały przekazane 11 czerwca 1776 roku²³ urzędnikowi Leopoldowi Hayslerowi.

Władze austriackie ustaliły kwoty należne posesorom na podstawie zadeklarowanych przez nich wydatków na utrzymanie wójtostw. W praktyce większość z tych wydatków nie została wzięta pod uwagę przez urzędników, co musiało wywołać protest, gdyż przeprowadzono rektyfikację. Władze ponownie przeprowadziły obliczenia, osobno dla każdego z posesorów. W rektyfikacji z 31 maja 1780 roku jeszcze raz uwzględniono wszystkie roszczenia, a w dokumencie z 23 czerwca 1780 roku potwierdzono ustalone

¹⁹ W. Tokarz, *Galicja w początkach ery józefińskiej w świetle ankiety urzędowej z roku 1783*, Kraków 1909, s. 171; *Edicta et Mandata...*, s. 90. W patencie uznano, że wszystkie dzierżawy kameralne są wystawione na sprzedaż, a dla dotychczasowych użytkownikóW zaplanowano wypłacenie odszkodowania w wysokości płaconego podatku (dymidya, tercyja lub kwarta).

²⁰ *Almanach royal de Gallicie et de Lodomerie pour L'Année 1776*, Leopold 1776, s. 131.

²¹ CDIAL, sygn. f. 453, op. I, spr. 487..., k. 3–7.

²² „So hat man jedes Individui seine Klagen bis auf den einmaligen Besizer der Advocatie Stróža Herr Klemens Brzeziński, so in Königl. Pölnischen Diensten außern Cordon befindlich, auch weder Pension, noch andere beneficia geniset” [Każdy osobiście złożył swoje uwagi, za wyjątkiem posiadacza wójtostwa w Stróży, pana Klemensa Brzezińskiego, który pełni służbę dla króla Polski i przebywa poza kordonem. Z tego powodu nie korzysta z posiadanej majątności – tł. własnej zob. CDIAL, f. 453, op. I, spr. 487..., k. 4–5.

²³ Tamże, k. 4.

odszkodowania i rozliczono się z dzierżawcami. W celu zapewnienia rekompensaty, C.K. Ekonomiczna Administracja przyznała właścicielom wójtostw łącznie 2775 złp 22 gr. Dokument został podpisany przez konsyliarza hrabiego Ludwika Dietrichsteina²⁴. Bardzo interesujące są zestawienia, w których posesorzy przedstawiają swoje wydatki w zajmowanych dzierżawach oraz uwagi władz austriackich, które odnoszą się krytycznie do deklarowanych wydatków.

Władze odrzuciły większość deklarowanych roszczeń, argumentując w kreatywny sposób, że koszt utrzymania budynków jest obowiązkiem każdego posiadacza, lub tłumacząc, iż niektóre budynki służyły wyłącznie osobistej wygodzie dzierżawcy, a więc nie ma podstaw do uznania żądanych kwot. W przypadku budowy browaru w Krzeczowie przez Sebastiana Chęcińskiego władze uznały, że była to inwestycja nierentowna z powodu złego stanu dróg, powodująca więc trudność związaną z transportem wytwarzanego produktu, a także ze względu zbyt niskich zysków z propinacji. Ponadto nadmieniono, że ziemia, na której zbudowano browar, uprawiana była wcześniej przez zagrodnika. Odrabiał on dwa dni pańszczyzny w tygodniu od świętego Marcina (11 listopada) do świętego Jakuba (25 lipca) oraz 3 dni w tygodniu od 25 lipca do 11 listopada, czyli 120 dni w roku²⁵. Budynek browaru nie przetrwał do dzisiejszych czasów. Warto wspomnieć o widocznym do dziś śladzie działalności Chęcińskiego w Krzeczowie, czyli o kamiennej kapliczce św. Jana Nepomucena, która została postawiona w 1780 roku. Znajduje się na wzniesieniu przy skrzyżowaniu dróg, nad potokiem, który w tym czasie zasiliał jezioro położone około 100 metrów niżej. Jezioro widoczne jest doskonale na tzw. mapie Miega. Z polecenia Chęcińskiego zbudowano trzy chałupy warte 180 złp, wymienione w Tabeli 2., dla jego poddanych, gajowego Wojciecha Żeleźniaka w 1767 roku, Walentego Kolby w 1769, oraz dla Stanisława Kośmidra w 1770 roku²⁶.

Bernard Howell stwierdził, że za wójtostwa w 1773 roku do kasy państwa wpłacił aż o 646 złp 16 gr za dużo²⁷. Austriaccy urzędnicy nie mogli sprawdzić, czy to prawda, bo burgrabia Stanisław Goczałkowski nie pozostawił żadnych rachunków, które potwierdziłyby tę skargę.

Uznano natomiast kwoty przeznaczone za zasiane ziarno, wraz z robocizną przeznaczoną na zasiew, czyli takie, które są niezbędne do funkcjonowania wójtostwa, określane również jako (*fundus instructum*). Warte uwagi będzie przedstawienie, w jaki sposób liczono pańszczyznę przeznaczoną na zasiew. Uznano, że na zasianie 1 korca zboża przeznacza się 6 dni pańszczyzny ciągłej. W przypadku dzierżawy Jana Złockiego zasiano 52 1/4 korcy

²⁴ Tamże, k. 61.

²⁵ CDIAL, f. 453, op. I, spr. 487..., k. 11–12.

²⁶ Tamże, k. 32–33; P. Sadowski, *Gmina Lubień*, s. 159–162.

²⁷ CDIAL, f. 453, op. I, spr. 487..., k. 23, 24.

Tabela 2. Wykaz roszczeń posesorów Pcimia, Lubnia, Tenczyna, Krzczonowa i Krzczowa

Jan Złocki	
Kwoty odrzucone	
Dla króla polskiego za zgodę na zakup wójtostwa	540 złp
Koszt naprawy budynków	1400 złp
Za zakup wójtostwa	24000 złpr
Koszty procesowe	1800 złp
Za budynki dla poddanych	1800 złp
Rozruchy w kraju	1000 złp
Za pozostawione ziarno	255 złp 21 gr
Za trzy chałupy dla poddanych	358 złp
Za odbudowanie dwóch karczm	1600 złp
Za odbudowanie tartaku	1000 złp
Razem	33753 złp 21 gr
Kwoty przyjęte	
Za pozostawione, wysiane ziarno	496 zł 9 gr
Za trzy chałupy dla poddanych	162 złp
Wartość robocizny przeznaczonej na zasiew pozostawionego ziarna	125 złp 12 gr
Razem	783 złp 21 gr
Bernard Howel	
Kwoty odrzucone	
Utrzymanie budynków przez jego ojca Michała Augustyna Howela	9000 złp
Utrzymanie budynków przez Bernarda Howela	9000 złp
Zapłata uiszczona Warszawie za przywilej	2500 złp
Za naprawę budynków	1500 złp
Koszty procesowe	2268 złp
Za zawyżony podatek	395 złp 13 gr
Za słomę do krycia dachu	87 złp 18 gr
Za niesprawiedliwy podatek w 1773 roku	646 złp 16 gr
Razem	25397 złp 17 gr
Kwoty przyjęte	
Za zasiane ziarno	886 złp 8 gr
Za dni pańszczyzny	101 złp 15 gr
Razem	987 złp 23 gr

Jan Rzepecki	
Kwoty odrzucone	
Za budowę różnych budynków	6260 złp
Odszkodowanie za zniszczone pastwisko i straty w pogłowie bydła	500 złp
Za rozbudowanie sześciu domów poddanych	1200 złp
Koszt odzyskania wójtostwa przez pełnomocnika w Wiedniu	1100 złp
Kwota należna za zakup praw do wójtostwa	2000 złp
Razem	11050 złp
Kwoty przyjęte	
Pozostało za młyn zbożowy	47 złp
Za pozostawione ziarno	438 złp
Za pracę przeznaczoną na wysiew	109 złp 1 gr
Razem	594 złp 1 gr

Sebastian Chęciński	
Kwoty odrzucone	
Za budowę nowego folwarku	1085 złp
Za budowę nowego spichlerza	1185 złp
Za zbudowanie wozowni	200 złp 12 gr
Za nową bramę	64 złp 12 gr
Za budowę dwóch chlewni	96 złp
Za naprawę gumna i stajni	136 złp 8 gr
Za zbudowanie browaru i stajni obok karczmy	1881 złp 13 gr
Za zbudowanie nowej kuźni	136 złp
Za zbudowanie nowego młyna	658 złp 3 gr
Za odmulanie stawów	1658 złp 18 gr
Za odmulanie łąk i potoków	200 złp 12 gr
Za zbudowanie kamiennej kapliczki świętego Jana Nepomucena	324 złp
Za konfiskaty i kontrybucje przez oddziały kozaków i konfederatów oraz w czasie rewindykacji przez cesarsko-królewskie wojska	1815 złp 15 gr
Razem	11 326 złp 24 gr
Kwoty przyjęte	
Za wykarczowanie pól	393 złp 14 gr
Za budowę trzech chałup dla poddanych	180 złp
Wartość pozostawionego ziarna na zasiew.	291 złp 11 gr
Oszacowano, że pozostawiono na zasiew za mało ziarna, z czego zabrano	Zabrano 454 złp 29 gr
Razem	410 złp 5 kr

Źródło: CDIAL, f. 453, op. I, spr. 487. Sprawa przejęcia majątków lanckorońskiego i myślenickiego w województwie krakowskim, k. 22–33.

Kapliczka św. Jana Nepomucena w Krzczowie z 1780. Fot. Sz. Juszcak

w 313 1/2 dnia, co dało 125 złp 12 gr, licząc po 12 gr za dniówkę. Ponadto Chęciński i Rzepecki otrzymali rocznie 120 złp ekwiwalentu za utracone dzierżawy²⁸.

STAROSTWO LANCKOROŃSKIE

Starostą lanckorońskim od 28 lutego 1763 roku był hrabia Józef Wielopolski i tę funkcję sprawował do śmierci w dniu 17 kwietnia 1774 roku²⁹. Od 18 kwietnia pełną administrację nad starostwem przejęła austriacka administracja domen (*k.k. Domain Admaon*), a całość dochodu przejął Skarb Państwa. Wdowa po staroście, hrabina Teresa (z Sułkowskich) Wielopolska domagała się wypłaty pieniędzy, które jej zdaniem należały się jej

po mężu. Chodziło o części prowentu ze starostwa³⁰, za okres kiedy jej mąż administrował starostwem i nie zdążył pobrać z niego prowentu. Władze austriackie przyjęły takie rozwiązanie, że roczny dochód to suma przypadająca za czas od 12 listopada 1773 do 11 listopada 1774 roku. Następnie roczny prowent podzielono przez liczbę dni w roku i w ten sposób wyliczono część należną wdowie po Wielopolskim i część należną Skarbowi Państwa. Wdowie przypadł prowent za okres od 12 listopada 1773 roku do 17 kwietnia 1774 roku. Warunki, na jakich sporządzono obliczenia, ustaliła specjalnie do tego celu powołana komisja, która obradowała w Makowie od 7 do 19 marca 1785 roku. Jak wskazują dokumenty, sprawa toczyła się długo, pierwsze pismo w tej sprawie w badanej jednostce archiwalnej pochodzi z 8 kwietnia 1781 roku, a ostatnie z 18 maja 1786 roku³¹.

²⁸ Tamże, k. 10, 11.

²⁹ CDIAL, f. 453, op. I, spr. 488..., k. 73, 74; *Lustracja województwa krakowskiego w 1765 roku*, Cz. 1, Powiaty sądecki, szczyrzycki, biecki, czchowski oraz księstwa zatorskie i oświęcimskie, wyd. A. Falniowska-Gradowska, Kraków 1973, s. 87.

³⁰ Nie chodzi tutaj o dawne polskie prawo, tzw. *Ius communicativum*, czyli wspólne użytkowanie przez małżonków. Prawo to nie obowiązywało starostw grodowych, a takim właśnie było starostwo lanckorońskie.

³¹ CDIAL, f. 453, op. I, spr. 488..., k. 125.

W „Rozliczeniu końcowym”³² z 19 marca 1785 roku, które posiada podpis i pieczęć plenipotenty Wielopolskiej Johana Arenta, wyliczono, że wdowie należy się w sumie 5603 złr, 57 kr i 3 halerze³³. Zaznaczono, że Wielopolska pobrała już wcześniej, czyli prawdopodobnie w 1774 roku czynsz z trzech wsi (Palcza, Trzebudnia i Więciórka) oraz część pieniędzy za dzierżawę Sułkowic i Harbutowic. Zaznaczono, że tych kwot nie uwzględniono w obliczeniach, a więc należało je odjąć od części przypadającej wdowie. Ostatecznie zostało jej 4132 złr do wypłacenia. Udział Skarbu Państwa wynosił 6194 złr³⁴.

Tabela 3. Podział dochodów ze starostwa lanckorońskiego

	W sumie	Skarb Państwa	Pani Wielopolska
Dochód od 12 listopada 1773 r. do 11 listopada 1774 r. z wyłączeniem wsi Sułkowice i Harbutowice	9954 złr 36 kr 3/8	5672 złr 45 kr 5/8 za 208 dni (od 18 kwietnia 1774 do 11 listopada 1774)	4281 złr 50 kr 6/8 za 157 dni (od 12 listopada do 17 kwietnia 1774)
Za dzierżawę wsi Sułkowice i Harbutowice od 1 lipca 1773 r. do końca czerwca 1774 r.	1350 złr	273 złr 41 kr 7/8 za 74 dni (od 18 kwietnia do końca czerwca 1774)	1076 złr 18 kr 1/8 za 291 dni (od 1 czerwca 1773 do 17 kwietnia 1774 roku)
Za dzierżawę Sułkowic i Harbutowic od 1 lipca do 11 listopada 1774 r. Uznano, że Skarb Państwa i Wielopolska otrzymają po połowie dochodu	495 złr 36 kr 7/8	247 złr 48 kr 3/8	247 złr 48 kr 4/8
SUMA	11 800 złr 13 kr 2/8	6194 złr 13 kr 7/8	5605 złr 57 kr 3/8
Kwoty pobrane przez Wielopolską i nieuwzględnione wcześniej w obliczeniach:			
Za dzierżawę wsi Sułkowice i Harbutowice od 1 lipca 1773 do końca czerwca 1774 r.			- 858 złr 4 kr 7/8
Czynsz pobrany ze wsi Palcza, Więciórka i Trzebudnia			- 615 złr 14 kr 6/8 ³⁵
W sumie kwota do wypłacenia Pani Wielopolskiej jako spadek po mężu			4132 złr 24 kr 6/8³⁵

Źródło: CDIAL, f. 453, op. I, spr. 488, Sprawa przejęcia majątków lanckorońskiego i myślenickiego w województwie krakowskim, k. 123–124.

³² Tamże, k. 123.

³³ 8 halerzy = 1 krajcar.

³⁴ CDIAL, f. 453, op I, spr 488..., k.123.

³⁵ Taką wartość podano w dokumencie.

Podział królewsczyzn.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: CDIAL, f. 453, op. I, spr. 492,

Sprawa przejęcia majątków lanckorońskiego i myślenickiego w województwie krakowskim, k. 10–12.

Kolorem zielonym oznaczono miejscowości należące do kasztelanii krakowskiej (poza wycinkiem mapy znajdują się wsie Łagiewniki, Pierzchowice, oraz Iwkowa). Kolorem czerwonym oznaczono wsie starostwa lanckorońskiego, które zostały pod zarządem Austrii. Kolor niebieski to część starostwa lanckorońskiego, które kupiła Krasieńska. Kolor czarny to miejscowości niebędące królewsczyznami.

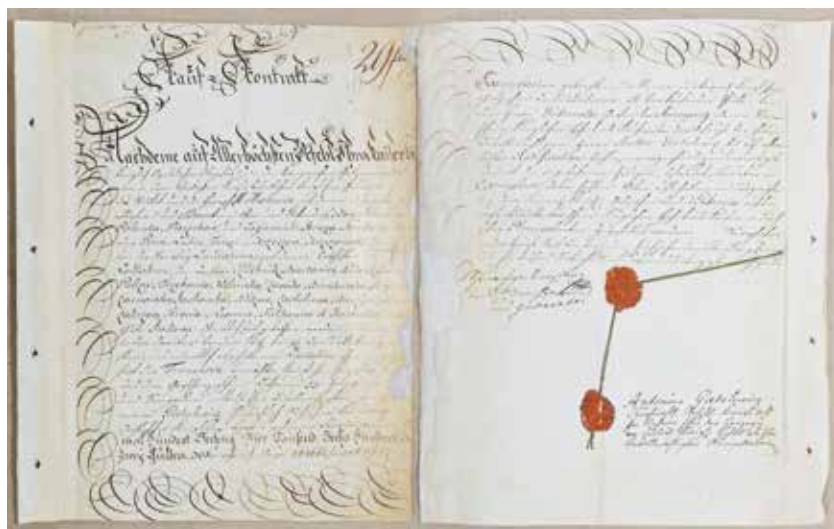
ZAKUP C.K. EKONOMII MYŚLENICKIEJ I C.K. EKONOMII LANCKOROŃSKIEJ

Dobra kameralne kupiła 15 stycznia 1777 roku Franciszka Krasieńska, ale w jej imieniu całością spraw formalnych zajmował się pełnomocnik Antoni Gietulewicz³⁶.

Kontrakt kupna dóbr kameralnych dotyczył sprzedaży ziem położonych w cyrkule wielickim³⁷ w dziedziczne posiadanie Krasieńskiej. W dokumencie wymieniono miasto i folwark Myślenice z przynależnymi wsiami

³⁶ CDIAL, sygn. f. 453, op. I, spr. 492..., k. 10–12.

³⁷ Od połowy 1773 r. istniał podział na 6 cyrkulów. Cyrkul wielicki dzielił się na dziewięć dystryktów (Biała, Myślenice, Wieliczka, Bochnia, Żywiec, Jordanów, Dębno, Nowy Targ, Nowy Sącz).

Kontrakt zakupu.

Źródło: CDIAL, f. 453, op. I, spr. 492, *Sprawa przejęcia majątków lanckorońskiego i myślenickiego w województwie krakowskim*, k. 10 i 12 (pierwsza i ostatnia strona).

i wójtostwami, do których zaliczają się Borzęta, Bysina, Dolna Wieś, Górna Wieś, Krzczonów, Krzczów, Lubień, Łagiewniki, Pcim, Pierzchów, Polanka, Stróża, Tenczyn³⁸. Te miejscowości w przedrozbiorowej Polsce stanowiły kasztelanie krakowską. Oprócz tego, sprzedaż dotyczyła starostwa lanckorońskiego, które obejmowało miasto Lanckorona oraz wsie (bez wójtostw) Baczyn, Bieńkówka, Biertowice, Bogdanówka, Budzów, Izdebnik, Jachówka, Jasienica, Leśnica, Palcza, Rudnik, Skawinki, Stronie, Sułkowice i Harbutowice, Trzebunia, Więciórka, Zachełmno, Zakrzów, Zawada (Zawadka)³⁹, Żarnówka. Ponadto sprzedano również położone nieopodal Brzeska dobra Iwkowa⁴⁰.

Wszystkie te miejscowości wraz z gruntami, lasami, stawami, młynami, poddanymi, browarami i karczmami wyceniono na 464 662 złr i 30 kr. W literaturze przedmiotu podaje się tylko tę wartość jako jedyną wartość

³⁸ W takiej kolejności podano miejscowości w dokumencie. Najpierw wyróżniono tzw. dolne wsie, następnie Pierzchów i Łagiewniki, a następnie tzw. górne wsie wymieniając je od tych leżących najbliżej Myślenic.

³⁹ Chodzi o Zawadkę, wieś obecnie należącą do gminy Tokarnia. Z Myślenicami sąsiaduje miejscowość również nosząca nazwę Zawada, którą władała rodzina Szembeków.

⁴⁰ W takiej kolejności wymieniono miejscowości w dokumencie.

sprzedanych dóbr kameralnych, co wymaga jednak uściślenia. Sprzedaną część starostwa lanckorońskiego wyceniono na 277 375 złr, wieś Iwkową na 10 350 złr, a kasztelanię krakowską na 176 937 złr i 30 kr. Franciszka Krasińska kupiła wymienione dobra kameralne na raty. Odsetki od tej kwoty wynosiły 5% w skali roku. Płatność realizowano przez 10 lat w ratach kwartalnych, z czego pierwsza rata płatna do końca stycznia 1777 roku wynosiła 12 262 złr 30 kr i była to wyłącznie rata kapitałowa, w pozostałych ratach doliczano odsetki, ale część kapitałowa wynosiła zawsze po 11 600 złr – w sumie dało to 40 malejących rat. Suma odsetek wyniosła 113 100 złr, czyli łącznie spłacono o ok. 25 % więcej, niż wynosiła wartość sprzedanych dóbr, bowiem Skarb Państwa otrzymał tym sposobem 577 762 złr 30 kr⁴¹.

Umowa, sporządzona w trzech egzemplarzach, została podpisana 15 stycznia 1777 roku we Lwowie przez pełnomocnika Krasińskiej Antoniego Gietulewicza⁴² oraz gubernatora Galicji Heinricha von Auersperga. Wspomniane posiadłości, zgodnie z umową, miały być przekazane Franciszce 1 lutego 1777 roku.

Warto jednak zatrzymać się przy kwocie, za jaką władze austriackie sprzedały kasztelanię krakowską i część starostwa lanckorońskiego. Jak już wspomniano jest to 577 762 złr i 30 kr, uśredniając, roczne zobowiązanie to około 58 000 złr, które było wymagane, aby osiągnąć próg rentowności. Jednak, jeśli spojrzymy na lustrację z 1766 roku, dostrzeżemy, że kasztelania krakowska, licząc nawet razem z wójtostwami i tenutą, osiągała intratę w wysokości 41 263 złp 16 gr. W przybliżeniu z zakupionej części starostwa lanckorońskiego można było uzyskać 90 282 złp intraty. W sumie razem z wsią Iwkowa daje to w przeliczeniu około 33 659 złr intraty, czyli o 24 341 złr za mało, aby pokryć wartość rocznego zobowiązania kredytowego. Ze skąpych źródeł wiadomo, że dla Franciszki Krasińskiej spłata zobowiązań kredytowych za nabyte dobra była bardzo kłopotliwa⁴³.

Z zebranych archiwaliów wynika, że w sprawie sporządzenia remanentu dóbr powołano, już po zakupie, w kwietniu 1777 roku, specjalną komisję. W tym celu A. Gietulewicz 26 kwietnia przybył do wsi Ludwinów⁴⁴, a 28 kwietnia pojawił się w Myślenicach, gdzie przyjechali również urzędnicy państwowi, Kaschnitz von Weinberg dyrektor C.K. Ekonomii Myślenickiej, skarbnik C.K. Ekonomii Lanckorońskiej, Friedrich Plessel i starosta cyrkułu wielickiego Józef Baum. Komisja po raz pierwszy zebrała się 29 kwietnia o 8 rano w Myślenicach. Jej głównym celem było m.in. obliczenie

⁴¹ ZNiO, sygn.11700/III..., s. 83.

⁴² W protokole komisji Gietulewicz tytułowany jest jako saski radca wojenny.

⁴³ W. Brablecowa, *Franciszka z Krasińskich (1743?–1796)* [w:] PSB, T. 7, red. W. Konopczyński, Kraków–Wrocław, 1948–1958, s. 78–79.

⁴⁴ W Ludwinowie znajdowała się wtedy siedziba władz cyrkułu wielickiego.

Tabela 4. Bilans dóbr krzesłowych kasztelanii krakowskiej

Kasztelania krakowska	Intrata w złotych polskich
Miasto Myślenice	2232 złp 12 gr
Suma dóbr krzesłowych kasztelanii krakowskiej (razem z Myślenicami)	28 653 złp 22 gr
Tenuta Pierzchowiec	2643 złp 7 gr
Wójtostwa kasztelanii krakowskiej	
Stróża	1424 złp 20 gr
Pcim	4304 złp 24 gr
Lubień	2264 złp 21 gr
Tenczyn	246 złp 16 gr
Krzeczów	875 złp 4 gr
Krzczonów	850 złp 22 gr
Suma intraty z tenuty, wójtostw i kasztelanii:	41 263 złp 16 gr
Intrata z wsi Iwkowa (wg sumariusza z 1784 r.)	3091 złp 24 gr
Intrata ze sprzedanej części starostwa lanckorońskiego:	około 90 282 złp
Razem:	ok. 134 636 złp
Po przeliczeniu na złote reńskie	33 659 złr

Źródło: ZNiO, sygn. 11700/III, Archiwum Wodzickich z Kościelnik. Papiery Franciszki Krasińskiej i innych osób z l. 1776–1836, dotyczące spraw majątkowych, gospodarczych i administracyjnych dóbr Myślenice i Lanckorona, s. 37–39, 41; Lustracja województwa krakowskiego 1765, Cz. 1, Powiaty sądecki, szczyrzycki, biecki, czchowski oraz księstwa zatorskie i oświęcimskie, wyd. A. Falniowska-Gradowska, Kraków 1973, s. 75–93.

i pozostawienie *fundum instructum*⁴⁵, przedstawienie stanu przejmowanych młynów, należnych powinności poddańczych, wytyczeniem granicy klucza makowskiego, czyli tej części starostwa lanckorońskiego, która nie została sprzedana Franciszce Krasińskiej⁴⁶.

Prace komisji trwały od 29 kwietnia do 9 czerwca 1777 roku. Jak wynika z analizy źródeł, komisja w większości przypadków proponowała rozwiązania konfliktów, które strony akceptowały. W takich sytuacjach jak w sporze między gromadą wsi Polanka a właścicielem Zawady, komisja kierowała odpowiednią notę do gubernium lwowskiego. Przebieg granicy z kluczem makowskim został przekazany gubernium do zatwierdzenia.

⁴⁵ *Fundum instructum* – wszystko to, co było niezbędne, czyli wystarczająca ilość zboża na zasiew i wyżywienie do przyszłego zbioru. Do *fundum instructum* należą również wszystkie narzędzia gospodarskie (pługi, brony, wozy), oraz zwierzęta wykorzystywane do prac pociągowych i do pracy na roli.

⁴⁶ CDIAL, f. 453, op. I, spr. 489..., k. 12.

Tabela 5. Wykaz tematów podjętych przez komisję w sprawie sprzedaży dóbr kameralnych

Termin	Przedmiot obrad	Obecni
Wtorek, 29 kwietnia 1777 r., rozpoczęcie o 8 rano. Zakończenie obrad późnym wieczorem.	Wyliczenia ilości zbóż, które miały pozostać stronie kupującej (<i>fundum instructum</i>). Wszystkie zapasy nienależące do <i>fundum instructum</i> miały zostać odebrane lub strona kupująca miała zapłacić ich równowartość.	1. Joseph von Baum 2. Antonius Gietulewicz 3. Kaschnitz von Weinberg 4. Fridrich Plessel 5. Gege (protokolant)
Środa, 30 kwietnia, rozpoczęcie o 8 rano, zakończenie sesji przed 8 wieczorem.	Dokończenie obliczeń wartości zbóż i innych towarów naturalnych, należnych stronie kupującej. Zapoznanie się z powinnościami poddańczymi. Obliczenie wartości szacunkowej nieruchomości (młyny, tartaki, browary etc.).	
Czwartek, 1 maja, od 8 rano do godzin późnych.	Zbadanie liczebności inwentarza żywego. Sporządzenie wartości szacunkowej lasów.	
Piątek, 2 maja, od 8 rano.	Oświadczenie pełnomocnika Gietulewicza, co do poczynionych prac komisji.	
Sobota, 3 maja, od 8 rano.	Sporządzenie „wzajemnych konsygnacji”. Wezwanie gromad całego dominium Mysłenice w celu deklaracji powinności poddańczych.	
Poniedziałek, 5 maja, od 8 rano. Sesję zamknięto wieczorem.	Przyjmowanie skarg od gromad i mieszkańców miasta. - Skarga na byłą administrację burgrabiego Goczałkowskiego. Niektóre gromady ⁴⁷ uważały, że były zobowiązane do płacenia danin naturalnych w wartości pieniężnej, która wydawała się być podwyższona. - Gromada Polanki oświadczyła, że Szembek, dziedzic Zawady, zawłaszczył ich łąki poprzez nadmierne podniesienie poziomu wody w dwóch stawach. Dyrektor ekonomii Kaschnitz von Weinberg poinformował, że ten spór był już kilkakrotnie badany przez Gubernium lwowskie i Administrację domen (Domainen Administration), i że zaproponowano ugodę, ale nie udało się jej osiągnąć z powodu zaciętości obu stron.	

⁴⁷ W źródle nie zapisano, o które gromady chodzi.

Wtorek, 6 maja, od 8 rano.	Dalszy ciąg przyjmowania skarg. - Skarga od poddanych wsi Pierzchów przeciwko szlachcicom Kietlińskiemu, że ten zajął część ich pól Po obradach komisja udała się do odległej o pół mili⁴⁸ Zawady, nad dwa jeziora, zbadać sprawę sporu o zalane łąki. Komisja ustaliła, że Szembek i mieszkający Polanki zgadzali się co do tego, iż potok Skawinka, spływający z pobliskiej wsi Borzęta, stanowił granicę pomiędzy Polanką i Zawadą. Wymieniony potok zasilał powstałe stawy. Szembek zapytany o przyczynę swojego postępowania odpowiedział, że na podstawie umowy zawartej w 1554 r. pomiędzy Janem, kasztelanem krakowskim⁴⁹, a ówczesnym właścicielem Zawady, Spytkiem Jordanem⁵⁰, miał prawo do dowolnie wysokiego spiętrzenia stawów i włączenia zalanych łąk i gruntów Polanki do swojego terytorium. Ciekawy jest fakt, że Szembek próbował udowodnić, że miał prawo do założenia trzeciego stawu, na granicy z wsią Borzęta⁵¹. - Komisja usiłowała udać się do odległego o 4 mile Pierzchowa zbadać konflikt poddanych Pierzchowa z szlachcicem Kietlińskim, jednak utrzymująca się deszczowa pogoda i nadmierne wezbrana woda w Rabie uniemożliwiła przejazd. Postanowiono odłożyć to dochodzenie na inny czas. - Komisja wyraziła opinię o przywileju Szembeka, jednak nie rozwiązała konfliktu. Stwierdzono, że przywilej, który pozwalała jednej ze stron na rozszerzanie jej granic bez końca i odpychanie w ten sposób użytkowników drugiej części według własnego uznania, jest krzywdzący. - Komisja wysłuchała postulatów dzierżawcy wójtostwa w Lubniu i sołectwa w Tenczynie, Bernarda Howela i dzierżawcy wójtostwa w Krzczonowie, Józefa Rzepeckiego w sprawie pozostawienia im domu wraz z ogrodem w dożywocie. Posesorzy Ci obawiali się o swój los, ponieważ wiadomo było, że wójtostwa zostaną im odebrane. Plenipotent Krasieńskiej, Gietulewicz odrzucił postulat i skierował szlachciców do Gubernium lwowskiego. Zaznaczono, że Złocki, dzierżawca wójtostwa w Peimiu, oraz Chęciński z wójtostwa w Krzczonowie, mieszkają w innych należących do nich dobrach, wobec czego nie mają skarg w tej kwestii⁵².
Środa, 7 maja, od 8 rano.	- Przyjęto uwagę Gietulewicza, który stwierdził, że pod pojęciem <i>cum fundo instructo</i> rozumie do- brze urządzone budynki gospodarcze w celu zabezpieczenia zbiorów od zepsucia, i ma nadzieję, że tak samo rozumiano <i>cum fundo instructo</i> w Królestwie Galicji. Zauważył, że budynki wchodzące w skład folwarku myślenickiego są w złym stanie. -Komisja udała się do Lanckorony.
Czwartek 8 maja, od 8 rano.	

⁴⁸ 1 mila austriacka – 7585,60 m.

⁴⁹ Jan Amor Tarnowski (1488–1561).

⁵⁰ Spytek Wawrzyniec Jordan (1518–1568).

⁵¹ Tamże, s. 8–9; Jan Amor Tarnowski, w sierpniu 1552 roku przekazał Spytkowi Wawrzyncowi Jordanowi należące do kasztelanii krakowskiej wsie Polanka i Borzęta, w zamian za Zawadę.

⁵² CDIAL, f. 453, op. I, spr. 489..., k. 10–11. Ciekawy jest fakt, że Chęciński otrzymał w 1780 roku 120 złp ekwiwalentu za utracone wójtostwo.

23 maja, Maków.	- Komisja zajmowała się wytyczeniem granicy klucza makowskiego, czyli tej części starostwa lankoronskiego, która nie została sprzedana Franciszce Krasinskiej⁵³. Zajęto się sporami między mieszkańcami Budzowa i Makowa o obszar nazwany Polany, pole Biedrawa i las Drożdżyna, w czym udział wzięł nadleśniczy Franz Michel. Pole Biedrawa według relacji najstarszych mieszkańców zawsze należało do gruntów wsi Budzów, tylko zostało włączone do Makowa przez Zakrzonńskiego, administratora byłego starosty, Wielopolskiego⁵⁴. Z opisu wynika, że na gruncie Biedrawa został osadzony leśnik⁵⁵, którego zadaniem było pilnowanie lasu przed samowolą mieszkańców Budzowa. Las Drożdżyna dzieliła na dwie części dolina, z której jedna część należała do Makowa, a druga do Budzowa. Gietulewicz, oraz gromada Budzowa chcieli, aby dolina wyznaczała granicę. - Kolejny spór dotyczył granicy między Makowem, a Żarnówką, tzw. Przykopyki, położone na górze Żarnówka⁵⁶. Przez osiemnaście lat użytkował je Wojciech Zder, a od 1769 r. były przyłączone do Makowa przez administratora poprzedniego starosty, Zakrzonńskiego. Od tego czasu korzystał z nich Melchior Solek z Makowa, jednak w inwentarzach to Zder figurował jako użytkownik tej ziemi, z której rocznie płacono się 5 tymfów, czyli 1 zhr i 30 kr. Komisja podzieliła sporny teren na dwie części. Więcej niż 2/3 Przykopyek przypadło na rzecz Makowa, z czego miano płacić rocznie 1 zhr 6 kr czynszu. Pozostały obszar został włączony do Żarnówki z czego należało płacić 24 kr rocznie⁵⁷.
24 maja.	- Tego dnia komisja zajęła się sporem między poddanyymi Żarnówki i Białej o prawa do korzystania z terenów położonych na górze Kamiennej, która należała do Żarnówki. Poddani ze wsi Biała, położonej po drugiej stronie rzeki Skawa twierdzili, że otrzymali od administratora Zakrzonńskiego prawo do wypasania bydła na stokach Kamiennej, a poddani z Żarnówki uważali, że to nieprawda. Według relacji mieszkańców Juszczyzna, góra Kamienna należała do Żarnówki. Komisja wydała polecenie, aby poddani z Białej w ciągu ośmiu dni przedstawili pisemny dokument potwierdzający ich prawa do góry Kamiennej albo powstrzymali się od dalszego użytkowania spornych gruntów⁵⁸. - Przedstawiciele komisji przybyli do wsi Jachówka, aby wysłuchać skarg gromady na posesora wójtostwa Franciszka Ujejskiego. Okazało się, że Ujejski zaorał drogę, ogroził gromadzkie pastwisko, przejął część ogrodów od Wojciecha Igły i zajął ostatnie grunty na górze Stryczek. Ujejski początkowo próbował zaprzeczać oskarżeniom, lecz ostatecznie przyznał się do zarzucanych czynów i sam zaproponował, że zadośćuczyni poszkodowanym. W tej sytuacji komisja zapisała, że Ujejski odstąpił od zaoranej drogi i przekazał zagarnięte obszary poprzednim użytkownikom⁵⁹.

⁵³ Tamże, k. 12.

⁵⁴ Tamże, k. 14.

⁵⁵ Waldknecht.

⁵⁶ „Zarnowker Berge”.

⁵⁷ CDJAL, f. 453, op. I, spr. 489..., k. 13–14.

⁵⁸ Tamże, k. 14–15.

⁵⁹ Tamże, k. 15.

	- Posesor we wsi Zachemna Tomasz Ujejski, brat Franciszka przejął kawałek pola Urbana Saponia i fragment łąki od Jakoba Świerca. Przyznał się do tego przed komisją i natychmiast zobowiązał się oddać zajęte ziemie użytkownikom⁶⁰. - Komisja wyruszyła do Polanki i Pierzchowa.
28 maja, od 8 rano Myślenice.	- Komisja stawia się we wsi Polanka, podejmuje się sprawy rozwiązania konfliktu między Polanką a Zawadą. Szembek powoływał się na przywilej z 1554 r., stwierdzając, że nie tylko może dowolnie podnieść poziom wody w dwóch stawach w pobliżu Polanki, a grunty zalane wodą ze stawów przejdą na jego własność, lecz także posiadał prawo do utworzenia trzeciego stawu nad wsią Borzętą. W przypadku utworzenia trzeciego stawu dysponował takim samym prawem do przejęcia na własność zalanych terenów, z tą różnicą, że jako rekompensatę za ewentualne utworzenia stawu, wieś Borzęta otrzymała wcześniej fragment góry zwanej „Merica”⁶¹. - Na koniec komisja wyrusza w kierunku Pierzchowa.
30 maja, od 8 rano Lanckorona.	Komisja badała sprawę konfliktu między gromadą Pierzchów, a panem Kietlińskim, właścicielem Cichawy⁶².
6 czerwca.	- Po zapoznaniu się z granicami wsi Iwkowa komisja wróciła do Lanckorony⁶³. - Komisja udała się do Bienkówki, gdzie gromada złożyła wcześniej skargę na posesorkę Meduską o zagarnięcie ziemi. Pani Meduska zdążyła zawrzeć ugodę z gromadą Bienkówki, jeszcze przed przybyciem komisji.
7 czerwca.	- Do komisji przybywa na polecenie Gubernium Iwowskiego nadleśniczy Seyer, aby dokonać pomiarów lasu między sprzedaną a zatrzymaną częścią starostwa lanckorońskiego. Gietulewicz zaproponował, żeby granicę oprzeć o potok płynący przez las Drożdżyna, a w sprzedanej części starostwa lanckorońskiego powinno znaleźć się pole Biedrawa, co zostało przekazane do rozstrzygnięcia do Gubernium Iwowskiego⁶⁴.
9 czerwca.	Poddani wsi Więciórka złożyli skargę na Łodzińską, właścicielkę sąsiedniego dominium Tokarnia⁶⁵. Komisja ustaliła, że problem dotyczył niedokładnego ustalenia granicy. Komisja w porozumieniu z gromadą Więciórki i Łodzińską poleciła zmierzyć ponownie granicę, oraz oznaczyć ją wyraźnie za pomocą kopcy kamiennych i znaków na drzewach⁶⁶.

Źródło: CDIAL, f. 453, op. I, spr. 489, *Sprawa przejęcia majątków lanckorońskiego i myślenickiego w województwie krakowskim*, k. 1–22.

⁶⁰ Tamże.

⁶¹ Na terenie wsi Borzęta obszar na wzniesieniu przy granicy z Polanką i Zawadą nazywany jest obecnie Dąbrówką.

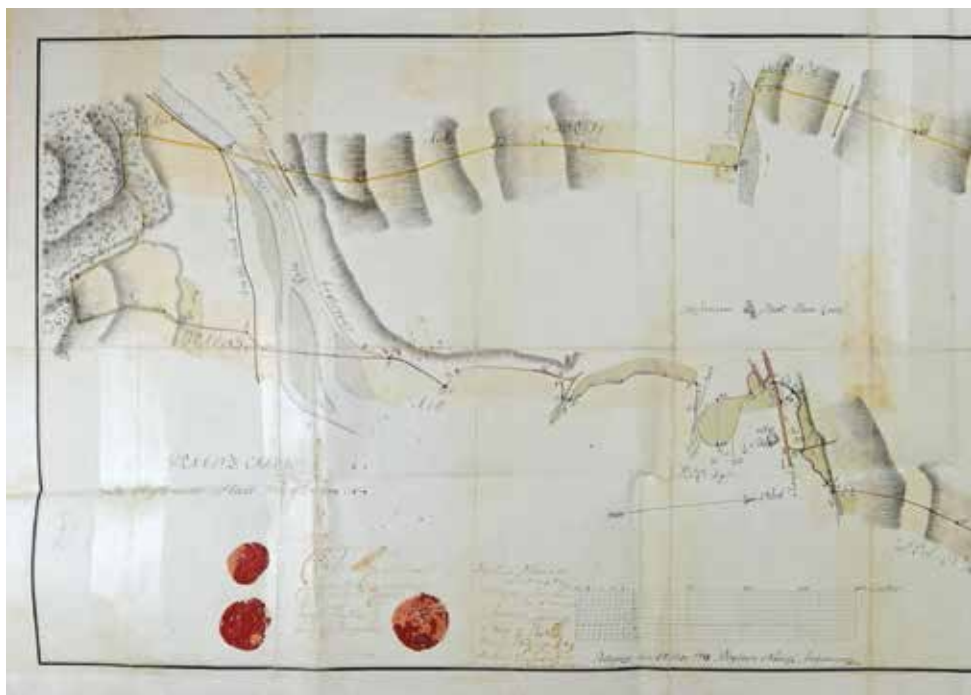
⁶² Konflikt ten nie został w tej pracy opisany.

⁶³ CDIAL, f. 453, op. I, spr. 489..., k. 20.

⁶⁴ Tamże, k. 21.

⁶⁵ W skład dominium Tokarni wchodziły jeszcze wsie Skomiela Czarna i Więcierza (obecnie jest to przysiółek Tokarni). W XVIII wieku wsie te przeszły w ręce rodziny Łodzińskich.

⁶⁶ CDIAL, f. 453, op. I, spr. 489, k. 22.

Franciszka Kasińska nie utrzymała wszystkich miejscowości, z pewnych względów zdecydowała się sprzedać wieś Iwkowa. W dniu 5 lipca 1784 roku w Prokocimiu zawarto kontrakt, w którym hrabia Eliaz Wodzicki, plenipotent Kasińskiej, sprzedaje dobra iwkowskie Andrzejowi Lewaltowi Jezierskiemu⁶⁷.

Z pisma adresowanego przez Kasińską do Gubernium Iwowskiego z 26 kwietnia 1786 roku trudno jednoznacznie stwierdzić, czyja to była inicjatywa: Skarbu Państwa czy samej Kasińskiej, by przekazać miasto Myślenice, oraz żeby można było je odkupić za taką samą kwotę, za jaką zostały sprzedane w 1777 roku. Pewne jest, że Kasińska zasugerowała zamianę miasta na wójtostwa z dominium lanckorońskiego, przekazane jej w dziedziczną własność po śmierci dotychczasowych właścicieli, ponieważ formalnie wójtostwa istniejące na ziemiach zakupionych przez Kasińską podlegały pod zarząd państwa. W piśmie zaznaczono, że Kasińska jest gotowa natychmiast odstąpić miasto Myślenice, natomiast właściciele wójtostw mogą żyć jeszcze przez długi czas, a zatem będzie musiała obejść się bez możliwości

⁶⁷ ZNiO, sygn.11700/III, s. 119.

Granice miasta Myślenice z datą 8 maja 1788 roku.

Źródło: CDIAL, f. 453, op. I, spr. 492, Sprawa przejścia majątków lanckorońskiego i myślenickiego w województwie krakowskim, k. 27

korzystania z nich w tym czasie⁶⁸. Zamiana dotyczyła 10 wójtostw we wsiach: Baczyn, Bieńkówka, Biertowice, Bogdanówka, Budzów, Jachówka, Jasienica, Skawinki, Trzebunia i Zachełmna. W imieniu Krasińskiej całością spraw związanych z wymianą zajmował się jej pełnomocnik hrabia Wodzicki. W dokumencie z 13 października 1786 roku przygotowano proponowaną kwotę sprzedaży wójtostw państwa lanckorońskiego⁶⁹. Wartość wójtostw liczono w taki sposób, że od prowentu rocznego odejmowano podatek dominikalny w wysokości 12%. Przyjęto, że uzyskana w ten sposób wartość stanowiła 5% ceny zakupu wójtostwa. Do uzyskanej w ten sposób sumy wartości wszystkich wójtostw doliczono jeszcze 10% od tejże sumy, co dało ostatecznie 10 892 złr 45 kr⁷⁰. Na takich samych zasadach obliczono wartość Myślenic, wyniosła 16 864 złr 28 kr. W protokole z 21 kwietnia 1787 roku

⁶⁸ CDIAL, f. 453, op. I, spr. 489..., k. 29.

⁶⁹ Tamże, spr. 490..., k. 2–5.

⁷⁰ Tamże, k. 2–5.

zmieniono umowę, ponieważ okazało się, że do oprócz wymienionych 10 wójtostw, dojdzie jeszcze sołtystwo we wsi Zakrzów⁷¹, które wyceniono na dodatkowe 550 złr. W sumie za wspomniane 10 wójtostw i dodane sołectwo Zakrzów, Skarb Państwa policzył sobie 11 442 złr 45 kr. Wartość miasta Myślenice przewyższała wartość wójtostw o 5421 złr 43 kr⁷², co Skarb Państwa miał wypłacić Krasińskiej. Przekazanie miasta i praw do wójtostw zaplanowano na 1 kwietnia 1788 roku.

Ustalono, że zamiana będzie wiązała się ze sprawdzeniem aktualnych dochodów Myślenic oraz dokładnego wytyczenia granicy miasta. Warunki zamiany 25 marca 1788 wyglądały następująco:

1. Zaznaczono, że dotyczy to również lasów. Nadleśniczy Zeidler podał, że wójtostwa posiadały lasy o powierzchni 336 morgów i 1247 sążni⁷³, przy czym na jedną morgę przypadało 23 sągów⁷⁴, czyli cały obszar leśny dawał 7751 sągów drewna. Przekazywany przez Krasińską las na Chelmie (Chelmerwald), o powierzchni 516 morgów, dawał 15 sągów drewna na morgę⁷⁵.

2. Sprzedaż dotyczyła również trzech młynów znajdujących się w Dolnej Wsi. Dodatkowo sprawdzono, czy przejmowane myślenickie młyny znajdują się w stanie nadającym się do użytkowania, w przeciwnym razie kosztami naprawy zostałyby obciążona Krasińska.

3. Prawo patronatu Krasińskiej nad myślenicką parafią zostało wycofane.

4. Miasto Myślenice miało zostać należycie wytyczone. Polecono sporządzenie dokładnego opisu granicy⁷⁶.

5. Wójtostwo w Bieńkowie, po śmierci Pani Meduskiej, zostało włączone bezpośrednio pod zarząd dóbr kameralnych przez co natychmiastowo można było je przekazać Krasińskiej.

Niestety, wśród dokumentów archiwalnych nie znalazł się kontrakt wymiany, ale jest bardzo prawdopodobne, że powyższe warunki pozostały niezmienione.

Z pisma z 8 października 1789 roku wynika, że rząd austriacki odstąpił wszelkie dochody z czynszów i realności pochodzących z obrębu miasta na rzecz myślenickiego magistratu⁷⁷. 15 czerwca 1790 roku sporządzono

⁷¹ Tamże, spr. 489..., k. 40.

⁷² Tamże, spr. 491..., k. 45.

⁷³ 1 sążeń = 6 stóp = 3,5969 m².

1 morga = 1600 sążni = 0,5755 ha.

⁷⁴ Przestrzenna miara drewna: 1 sążeń (sąg, sążeń kubiczny) = 8 stóp = 4 m³.

⁷⁵ CDIAL, f. 453, op. I, spr. 491..., k. 40–42.

⁷⁶ Tamże, s. 42.

⁷⁷ Tamże, k. 146.

Tabela 6. Sposób obliczenia wartości sprzedazy wójtostwa Państwa Lanckorońskiego

Wójtostwo we wsi	Właściciel	Intrata na podstawie lustracji z 1766 r.	Expensa, na podstawie lustracji z 1766 r.	Roczny prowent	Podatek dominikalny (12%)	Różnica, przyjęta jako 5% wartości wójtostwa	Wartość wójtostwa
Jasienica	Kazimierz Sobierajski	139 zhr 24 kr	56 zhr	83 zhr 24 kr	10 zhr	73 zhr 24 kr	1468 zhr
Jachówka	Franciszek Ujejski	-	-	28 zhr 15 kr	3 zhr 23 kr	24 zhr 51 kr	497 zhr 10 kr
Zachelma	Tomasz Ujejski	-	-	23 zhr 37 kr	2 zhr 50 kr	20 zhr 47 kr	415 zhr 40 kr
Trzeburia	Jadwiga Bruchner	163 zhr 15 kr	27 zhr 24 kr	135 zhr 5 kr	16 zhr 18 kr	119 zhr 33 kr	2391 zhr 10 kr
Budów	Aleksander Katuski	151 zhr 43 kr	51 zhr 38 kr	100 zhr 5 kr	12 zhr	88 zhr 4 kr	1761 zhr 30 kr
Bieńkówka	zarząd kameralny (wójtostwo przejęto po śmierci posesorski)	-	-	50 zhr	6 zhr	44 zhr	880 zhr
Biertowice	Józef Drozdowski	-	-	30 zhr	3 zhr 36 kr	26 zhr 24 kr	528 zhr
Skawinki	Stanisław Modelski	47 zhr 46 kr	14 zhr 26 kr	33 zhr 20 kr	4 zhr	29 zhr 20 kr	586 zhr 40 kr
Baczyn	Józef Luboński	83 zhr 5 kr	25 zhr	58 zhr 5 kr	6 zhr 58 kr	51 zhr 7 kr	1022 zhr 20 kr
Bogdanówka	Wojciech Loniewski	-	-	20 zhr	2 zhr 24 kr	17 zhr 36 kr	355 zhr
Wartość wójtostw							9902 zhr 30 kr
Doliczono 10% od powyższej sumy							990 zhr 15 kr
Suma za 10 wójtostw							10 892 zhr 45 kr
Sołtystwo Zakrzew							550 zhr
10 wójtostw i sołtystwo							11442 zhr 45 kr

Źródło: CDIAL, f. 453, op. I, spr. 490, Sprawa przejęcia majątków lanckorońskiego i myślenickiego w województwie krakowskim, k. 2–5.

inwentarz zawierający opis realności nabytych 1 kwietnia 1788 roku i scedowanych formalnie na miasto Myślenice. Państwo odstąpiło dochody za kwotę 14 312 złr 25 kr, którą miasto Myślenice miało spłacać przez 35 lat w ratach rocznych po 675 złr, począwszy od 1789 do 1823 roku. Odsetki w skali roku wynosiły 3%. Ostatecznie, razem z odsetkami do spłaty pozostało 23 086 złr 13 kr⁷⁸. Nasuwa się argument, że Skarb Państwa odkupił miasto z rąk prywatnych, ale miasto to miało później oddać kwotę zakupu na rzecz Austrii. Taki obraz wydarzeń wyłania się z wykorzystanych archiwaliów.

ZAKOŃCZENIE

Wykorzystane archiwalia w znacznej mierze opierają się na inwentarzach i dokumentacji rachunkowej, a więc głównie koncentrują się na żmudnej analizie danych liczbowych. Z przytoczonego materiału wynika, że polityka Austrii względem przejętych królewsczyzn miała jednoznaczny charakter. Jej celem była maksymalizacja korzyści finansowych płynących ze sprzedaży królewsczyzn. Przykładowym efektem takich działań jest fakt, że miasto Myślenice w ciągu 20 lat kilkakrotnie przechodziło z rąk do rąk. Jako miasto kasztelanii krakowskiej zostało włączone w austriacki zarząd kameralny, następnie sprzedane w ręce prywatne, a po kilku latach odkupione przez Skarb Państwa, ale w taki sposób, by miasto „samo się spłaciło” poprzez rozłożenie magistratowi Myślenic sumy na raty. Wójtostwa w Pcimiu, Stróży, Lubniu, Tenczynie, Krzeczowie i Krzczonowie były bardzo dochodowe, a odszkodowanie wypłacone posesorom w 1780 roku wydaje się niskie, szczególnie jeśli porównamy je z wójtostwami z państwa lanckorońskiego, które Krasińska nabyła w zamian za Myślenice w 1788 roku.

Ponadto archiwalia okazują się cennym materiałem do badań nad historią poszczególnych miejscowości, ponieważ dostarczają informacji na temat poczynionych przez posesorów inwestycji oraz ich oceny przez administrację austriacką, a także konfliktów między posesorami a gromadami. W materiale archiwalnym znajduje się umowa zakupu wymienionych ziem 15 stycznia 1777 roku oraz szczegółowa mapa wyznaczająca granice Myślenic, które Skarb Państwa odkupił od Krasińskiej w zamian za wójtostwa z byłego starostwa lanckorońskiego 1 kwietnia 1787 roku. Oprócz tego, zakup wiązał się z dwoma zagadnieniami, które w artykule poruszono, a mianowicie z przejęciem wójtostw wsi górnych kasztelanii krakowskiej przez Austrię oraz sprawą dochodu starostwa lanckorońskiego, który przysługiwał wdowie po staroście Janie Wielopolskim.

⁷⁸ Tamże, k. 167–169.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA RĘKOPIŚMIENNE

Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, Dział Rękopisów [ZNiO]

sygn. 11700/III, Archiwum Wodzickich z Kościelnik. Papiery Franciszki Krasińskiej i innych osób z l. 1776–1836, dotyczące spraw majątkowych, gospodarczych i administracyjnych dóbr Myślenice i Lanckorona, rkps.

sygn. 13010/III, Inventarium Dominy Myslenicencis (1777), rkps.

Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukraine we Lwowie [CDIAL]

fond 453, op. I, spr. 487–492, Sprawa przejęcia majątków lanckorońskiego i myślenickiego w województwie krakowskim.

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

Wanda Brablecowa, *Franciszka z Krasińskich (1743?–1796)* [w:] PSB, T. 7, red. Władysław Konopczyński, Kraków, Polska Akademia Umiejętności; Wrocław, Polska Akademia Nauk. Instytut Historii, Wydaw. Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1948–1958, s. 78–79.

Almanach royal de Gallicie et de Lodomerie pour Lannée 1776, Leopoli, wyd. Antoine Piller, 1776.

Continuatio edictorum mandatorum et universalium in regnis Galiciae et Lodomeriae, Leopoli, wyd. Jozephi Piller, 1773–1815.

Edicta et Mandata Universalia Regnis Galiciae et Lodomeriae a Die 11 Septembr[is] 1772 Initae Possessionis Promulgata, Leopoli, Antonii Piller, [po 1772].

Gospodarka Galicji 1772–1867. Inwentarz materiałów historycznych z archiwów i bibliotek Polski, Austrii i Ukrainy, T. 3, red. Krzysztof Ślusarek, Kraków, Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”, 2015.

Lustracja województwa krakowskiego w 1765 roku, Cz. 1, Powiaty sądecki, szczyrzycki, biecki, czchowski oraz księstwa zatorskie i oświęcimskie, wyd. Alicja Falniowska-Gradowska, Kraków, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1973.

Summarjusz Królewsczyczyn w całej Koronie Polskiej z wyrażeniem possesorów i siła ktora płaci rocznej kwarty. Spisany roku 1770, Żytomierz, Eligi Piotrowski, 1862.

OPRACOWANIA

Zbigniew Anusik, *Podział dawnego latyfundium kasztelana krakowskiego Spytko Wawrzyńca Jordana (1518–1568) w 1597 roku. Studium z dziejów młodszej gałęzi rodziny Jordanów herbu Trąby*, „Przegląd Nauk Historycznych”, R. 21: 2022, nr 2, s. 9–70.

Janina Bieniarzówna, *Walka chłopów w kasztelanii krakowskiej*, Warszawa, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1953.

Kornel Czemeryński, *O dobrach koronnych byłej Rzeczypospolitej Polskiej*, Lwów, nakładem autora, 1870.

- Jan W. Kutrzeba, *Myślenice. Notatki do historii miasta Myślenic*, Kraków, nakł. Gminy Miasta Myślenice, G. Gebethner, 1900.
- Joanna Suchożębska, *Leksyka pierwszych urzędowych pism w Galicji*, „Rocznik Humanistyczny”, T. 43: 1995, z. 6, s. 85–116.
- Krzysztof Syta, *O dolach i niedolach Stanisława Goczałkowskiego. Oficjalisty i klienta hetmana Jana Klemensa Branickiego w latach 1760–1767*, „Miscellanea Historico-Archivistica”, T. 23: 2016, s. 225–253.
- Piotr Sadowski, *Gmina Lubień. Przyroda, dzieje, kultura*, Kraków, Wydawnictwo Drukarnia Styl Anna Dura; Lubień, nakładem Gminy Lubień, 2016.
- Ignacy Szczerbowski, *Ukrajowienie lasów państwowych*, „Sylvan”, R. 26: 1908, s. 94–100.
- Wacław Tokarz, *Galicya w początkach ery józefińskiej w świetle ankiety urzędowej z roku 1783*, Kraków, Akademia Umiejętności, 1909.
- Magdalena Wróblewska, *Myślenice pod zaborem austriackim (1772–1918) [w:] Myślenice. Monografia miasta*, red. Tomasz Gąsowski, Myślenice–Kraków, Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”, 2012, s. 315–429.